

kastelen, die eens zo nauw verbonden waren met de geschiedenis van Gemert. Misschien is het dan ook mogelijk het interieur te bezichtigen van de kastelen van Gruitrode en Sint-Pieters-Voeren.

Mijn welgemeende dank aan Pater Dr.Ed.Loffeld voor de gegevens, die hij mij vertsrekte.

W.J.Vos. Korhoenhof 9, Nuenen.

Maatregelen na de brand van 1785.

In Gemerts Heem, nr.44,Herfst 1971, schreef ondergetekende een artikel over "Branden in Gemert", speciaal over de brand van 22 april 1912 aan het Kruiseind en in de Pandelaar en de grote brand van 28 juni 1785, waarbij meer dan 50 huizen in de Molensstraat, de Nieuwstraat en Ruyschenbergstraat in de as werden gelegd.

Zoals gewoonlijk na een ramp, werden ook in Gemert na de fatale brand van 1785 enige maatregelen genomen om te proberen dergelijke ongelukken in de toekomst te voorkomen.

Op 1 september 1785 ging er van de heer C.F.van Bachem, Balleiraad der Duitse Orde namens de Landcommandeur een schrijven naar Drossard en Schepenen van Gemert: "Raekende het verbeeteren der Schouwen enz." Daarin werd hen opgedragen: "zonder den minsten uytstel sorge te draegen dat alle schouwen dewelke volgens deese protocollen in slegten en gevaerlijken staat bevonden zijn geweest op eene amende (boete) van zes guldens binnen den tijd van drij dagen (vanaf de dag der publicatie,waarover behoorlijk berigt te doen)verandert en buijten alle gevaar van brand gestelt worden en de naar bij staande huyskens (w c's) met stroy gedekt ofte van strooy gemaekt zijnde, verder af te zetten ofte deselve in eenen staaat te brengen, die buyten alle gevaer is: Als oock die assehoopen vijf en twintighpassen van de gebouwen af te schudden of wel dat niet mogelijk zijnde in eene kuyl en zulks op eene amende van twaelf guldens te leggen". Dat was een zware boete voor die tijd.

Door de Landcommandeur Baron von Reischach was al reeds eerder bevolen om op 30 augustus"beginnen te voeren de brand-schouwe" en op donderdag daaraanvolgende schriftelijk te berichten aan de heer van Bachem.Op genoemde datum werd door de metselaarsbazen Gerardus van de Rijdt en Arnoldus van Kessel

als "kundige werklieden" in gezelschap van enige Schepenen begonnen met de controle. Zij maakten een lijst op met 410 namen van personen, waarvan de schouwen werden bekeken en beoordeeld. Het bleek dat er ruim 100 stenen schouwen waren, 83 van stro en de rest gelatte. Herhaaldelijk komt men de opmerking tegen: "Onbruikbaar en zeer gevaarlijk", vooral wanneer "het stroyen huiske" dicht bij het huis staat. "Op de Latijnche Schoole waren vier steene schouwen aanwezig en een gelatte". Bij de molenaar Godefridus Kivits troffen ze "vier steene schouwen aan, waar wij bevonden tegens Ordre zo wij vermijden een strooye Schuur en vermits wij vermijden geen nieuwe gebouwen met strooy gedekt werden egter bevinden wij hier de Schuur gedekt met strooy".

Onder de opgesomde namen vindt men o.a. Suster Regina Conings en Suster van den Broek; vermoedelijk zijn dit Derde Ordelingen geweest.

De verklaring is ondertekend door de genoemde metselaarsbazen en de Schepenen A. van 't hullender, Matijs van handel, Josephus Kivits, Jan Penninx, Joseph Verstegen, Jan wilm van gerven en de gedeputeerden Caspar van der Putten en Antony Corstens.

Op zondag 4 september 1785 werd door de gerichtsbede Ger. Blankaert bovengenoemd schrijven van 1 sept. voorgelezen met als slot: Eenieder doet zijne plicht en wagt hem van schade. .

Op 5 sept. schrijft de hr. van Bachem, dat de brief van 1 sept. niet aangeplakt is geweest en zodoende niet voldoende bekend; dat moet alsnog gebeuren en er "moeten dusdanige maatregelen worden, dat niemand, wie het zijn magh, zich over de onweetendheid van dit bevel zal kunnen excuseeren".

Een tweede maatregel betrof de reparatie van de brandspuiten. Op 7 oktober ontvangt de Drossard P.A. de la Court een bevel om met zijn Schepenen "deesen naermiddagh om twee uren met assumptie van de twee kerckmeesters Caspar v-d. Putten en Arn. Kuypers ende van den armen meester H. Stribos, de gemeendens brandspuyten achter de Commanderie in de Hoef behoorelijk te probeeren ende over de bevindinge derselve aan de Commissie in scriptis berigt te doen."

In een rapport van 8 oktober 1785 wordt vermeld "dat bij het visiteren der Brandspuyten bevonden is, dat in de ene brandspuyt, namentlijk de oude drie leckagiën waren en dat de

schroeven van de andere spuyt of nieuwe slangen leckende waren en dat de binnen of agter darmen van beide spuyten onbruikbaar zijn". Deze moeten onmiddellijk hersteld worden.

De derde maatregel was van het allergrootste belang; het betrof de opbouw van de door brand verwoeste huizen. Op 11 oktober 1785 ging er een schrijven uit van de Commissaris: "Aen den Heer Drossard en Schepenen deeser vrye neutrale grondtheerlijckheyd Gemert, mitsgaders aen den heer Borret, Rentmeester der Hooge Ordens Commende alhier alsmeede aen den Eerw. Heer Ecrevisse duyts Ordens priester en pastoor der voorschrevene Grondtheerlyckheyd en desselfs onderhoorige Kercken armemeesters wierdt met deesen opgeleydt; op Woensdagh synde den 12 deeser loopende maendt ten 9 uhere smorgens op des Hooghe Ordens Commende te compareeren, ten fine om aldaer aan te hooren alsulcke Voorstellingen als aen hun vanwege de Commissie ten welwesen deeser gemeente sal gedaen worden".

Op deze vergadering van 12 oktober waren aanwezig de Heer Drossard P. de la Court met de Schepenen Josephus Kievits, Jan Penninx, W. Grassens, Joseph Verstegen, A. van'Hullender; verder pastoor Ecrevisse, de kerkmeesters Caspar v.d. Putten en Arnoldus Cuypers, de armmeesters Henricus Stribos en Gysbert van Melis. Ook de rentmeester Borret. Deze laatste woonde op het kasteel. Hij bezat een huis aan het Binderseind, waar later zijn vrouw heeft gewoond en is gestorven. In 1847 hebben de Zusters van Nazareth dit huis gekocht van de familie Borret, hebben het verbouwd en sedert die tijd daar gewoond.

Nadat men op deze vergadering uitvoerig van gedachten had gewisseld en diverse voorstellen waren gedaan, kwamen allen tot de conclusie, dat er nu nog geen definitieve besluiten konden genomen worden. Zowel de regenten als de rentmeester evenals de pastoor met zijn kerk- en armmeesters wilden over een en ander nog eens delibereren. Ieder der drie partijen zou op zaterdag daarop schriftelijk zijn mening kenbaar maken. Op de afgesproken dag werden de uitvoerige rapporten ingeleverd.

Had de Drossard oorspronkelijk voorgesteld om 20.000 Gld. tegen 5% voor te schieten, in het rapport van 14 oktober 1785 verklaren de regenten, dat de gemeente al zo bezwaard is, dat zij de opbouw niet kunnen financieren en zij willen daarom de Landcommandeur vragen om gratis of tegen ten hoogste 2% een kapitaal voor te schieten. De Regenten verbinden zich om van

tijd tot tijd af te lossen, zoals de Landcommandeur zal bepalen.

De pastoor en zijn kerkmeesters dachten er meer practisch over. Zij wilden de personen wier huizen afgebrand waren, laten opgeven, of zij hun huizen wilden opbouwen, ja of neen. In geval van "neen" kon de gemeente de grond tegen taxatieprijs overnemen, als ze er nut in zag. Verder wezen ze de regenten erop, dat sommige heidegronden waren verkocht, waarvan noch de koopsom noch de rente betaald waren. "Als deze behoorlijk worden ingevorderd, kon de gemeente wel enige penningen bijbrengen".

Omdat deze gelden niet toereikend zijn, verzoekt ook de pastoor met zijn kerkmeesters de Landcommandeur om geldelijke bijstand bij de opbouw van de huizen tegen interest, als men weet, wat er wordt opgebouwd en men zo het tekort aan geld bij de gemeente kan overzien. Bij het te verschaffen kapitaal moet wel de verdelende rechtvaardigheid in acht genomen worden en ieder interest betalen naar gelang zijn ongeluk en rampspoed; de gemeente zal legaliter moeten instaan voor het geld. De rentmeester van de Commanderij, de heer Borret was het met dit voorstel eens en stelde verder voor, dat de gemeente een achterstallige rente van f 1600.-- zou innen, omdat de betrokken personen de rente goed konden betalen.

Op de eerste plaats moest er echter een begroting gemaakt worden, hoeveel geld er nodig zou zijn. Verder zouden uitstaande kapitalen kunnen worden opgezegd en enige stukken heidegrond in De Mortel, aan de Verre Hei en in de Wolfsbos konden worden verkocht. Ook zou er een belasting gelegd moeten worden op de wijnen en buitenlandse (d.i. van buiten Gemert) geïmporteerde jenever, brandewijn, snuifgoed en soortgelijke koopwaar, welke "tot des mentschen onderhoud niet teeenmale noodzakelijk zijn en alzo kunnen ontbeert werden". Met al deze inkomsten zou men de slachtoffers van de brand kunnen helpen en zo zou de gemeente geen geld behoeven op te nemen.

Het schijnt dat het voorstel van de pastoor en het kerk- en armbestuur samen met dat van de rentmeester aanvaard is. Het heeft echter jaren geduurd, voordat alle huizen weer opgebouwd waren. Dit ondervond pastoor Ecrevisse zelf, want twee jaar later was zijn eigen huis, de pastorie, die afgebrand was, nog niet opgebouwd. Wel had hij op 16 oktober 1785 een plan

ingediend en: "volghens dien plan zou het Pastoreel Huys in de lengte 6 voeten korter en in de hoogte 7 voeten legher zijn dan het afgebrande". Door deskundigen waren de kosten geraamd op 4000 gulden; "dcgh", zo gaat de brief verder, "gemerkt dat er niet noodigh sal sijn eenighe steenen te koopen en dat de Commande zelf schwaar hout genoegh heeft, - alsook de pannen en dat de opgegeven somme merkelyk door de oeconomie, die de Heer rentmeester Borret grondigh kent, vermindert worden".

Een ander middel om de kosten te drukken was de mogelijkheid van aanbesteden vóór de winter; dan was er minder werk en zou de aannemingssom lager kunnen zijn.

De bouw is toen evenwel niet doorgegaan. Waarom niet, is nog niet heel duidelijk. Twee jaar later, op 28 juli 1787, schrijft J.M.Robijns, "l'administrateur de la rectte", zoals hij wordt genoemd (de beheerder van de inkomsten), aan de heer van Bachem te Maastricht, waarbij hij vraagt of hij de rekening en verantwoording met het geld moet opzenden naar Maastricht of dat men ze in Gemert zelf zal controleren. Verder schrijft hij dat de heer Verhofstad hem inzage heeft gegeven van het plan en het contract voor de bouw "de la maison pastorale". De heer Robijns zal zorgen dat de aannemer de nodige materialen op tijd zal krijgen.

Het antwoord van 15 augustus 1787 luidt dat Robijns de rekening en verantwoording naar Maastricht moet sturen en moet laten weten, hoeveel geld hij denkt nodig te hebben voor de herbouw van het pastoreel huis.

Op dit schrijven wordt geantwoord door de Weduwe Mevrouw Borret, die na de dood van haar man, - die rentmeester was, - door de Landcommandeur als rentmeesteresse was aangesteld. Op 25 augustus bericht zij dat de aannemer, de heer Verhofstad, de kosten van stenen, hout en pannen schat op 2200 gulden.

De heer Verhofstad heeft in dat jaar het huis gebouwd; in een van de zware eiken kapespanten zijn nog zijn initialen A V S te zien en daarnaast het jaartal 1787.

Het werk schijnt niet erg vlot gegaan te zijn, want na een klacht van pstoor Ecrevisse, dat er nog van alles ontbreekt, krijgt de Rentmeesteresse, Mevrouw Borret, in een brief van de Landcommandeur van 27 september 1788 de opdracht

te zorgen dat "het pastoreel huis nu geheel toegerust ende in een bewoonbaare staat gebrogt - ende deswegens die al nog manqueerende 1) deursloten 2) venstergewigten 3) pompsteen in de keuke ende wat elders nog noodig te weezen+zoude op 't spoedigste aangeschaft worden".

De Landcommandeur verwacht zowel van de heer Pastoor als van de Wintmeesteresse "met het naaste eenen omstandigen Bericht".

Omdat er vermoedelijk niet voldoende geld was, heeft de Landcommandeur nu en dan moeten bijspringen door verschuldigde gelden kwijt te schelden of te verminderen om de mensen in staat te stellen aan hun verplichtingen te voldoen.

M.H.J.Pennings.

Zo zachtjesaan komt het einde van het jaar 1972 al weer in zicht en het begin van 1973, de tijd, waarop de contributie voor diverse verenigingen betaald behoort te worden. Dit geldt ook voor de Leden van onze Heemkundekring. Gelukkig is hiermee slechts een luttel bedrag gemoeid. Des te meer reden om het verschuldigde bedrag tijdig te voldoen en de penningmeester onnodige moeite te besparen.

Voor leden van de Heemkundekring met Brabants Heem is de contributie f 12.--; voor de anderen f 6.--.

U kunt het bedrag overmaken per Boerenleenbank onder vermelding: Contributie Heemkundekring 1973. Het Banknummer van de Heemkundekring is: 1161 97 226.

Wilt U liever per giro betalen, het gironummer van de Boerenleenbank te Gemert is 839 132. Vermeld U dan wel op uw girobiljet: Contributie Heemkundekring 1973 en het Banknummer.

U kunt vanzelfsprekend ook altijd in contanten betalen. Het adres van de Penningmeester is: Churchill-laan 7, Gemert. Voor uw medewerking zijn de Penningmeester en het Bestuur U bij voorbaat dankbaar.

Meent U dat het aanbeveling verdient het toneelleven in Gemert weer te herstellen, maak dan uw mening bekend aan onze Voorzitter, Berglarenstraat 39. Tel. 1264.
